

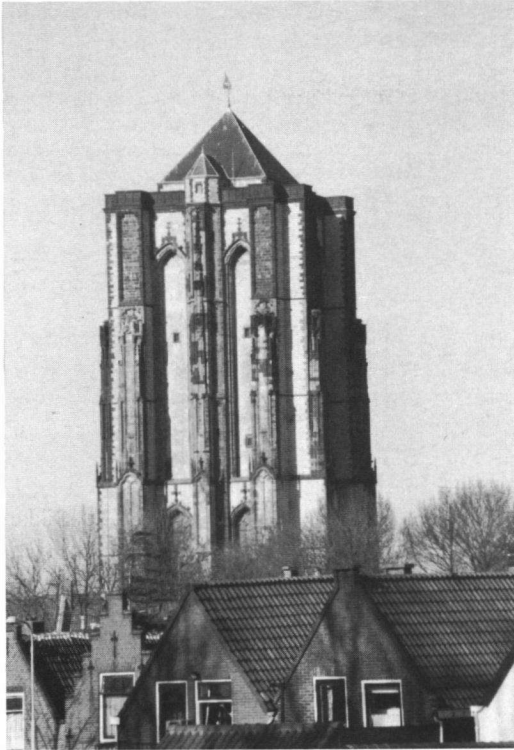
Overwinterende Slechtvalken *Falco peregrinus* in Zierikzee

Gijs van den Ende

Het silhouet van Zierikzee is vanaf bijna iedere plaats op Schouwen-Duiveland zichtbaar en wordt voor een groot deel bepaald door de karakteristieke Dikke Toren. Het zijn de eerste paar verdiepingen van een toren die nooit werd afgebouwd en nu als 56 m hoge Gotische steenkolossus boven het westelijke centrum van de stad uitsteken. Dat de toren vroeger vrijwel iedere winter door pleisterende Slechtvalken werd bezocht, wist ik uit verhalen van mijn oudste broer. Zo herinnert hij zich dat in 1957 de plaatselijke postduivenhouders de politie verzochten om een duivenmoordende Slechtvalk *Falco peregrinus* af te schieten. De 'steekvleugel' had naar hun zeggen al veel slachtoffers onder hun prijsvliegers gemaakt. Gelukkig was er toen ook al een vogelwet die afschot verhinderde. Na 1960 werden zelden meer Slechtvalken op Schouwen-Duiveland waargenomen, dus ook niet op de Dikke Toren. In februari 1985 echter vond ik enkele prooiersten (soepduiven, spreeuw) onder de toren, waarvan ik vrijwel zeker wist dat ze afkomstig waren van een Slechtvalk. Ik had die winter namelijk enkele malen een Slechtvalk vliegend in de buurt van de toren gezien. Heel wat jaren later, in december 1998, meende ik op de toren het silhouet van een Slechtvalk te zien, maar zeker was ik er niet van. Enkele weken later zag ik weer een -vermoedelijke- Slechtvalk jagend boven het parkeerterrein aan de westkant van de stad.

Torenvalk *Falco tinnunculus* verried Slechtvalk

Op 14 januari 1999 liep ik met mijn zoon rond de Dikke Toren, op zoek naar braakballen van Torenvalken. We waren verbaasd toen we vlakbij een braakbal een kop van een lijster vonden. Nog verbaasder waren we toen we iets verderop de linkervleugel van een wintertaling oprapten. Ik vertelde mijn zoon het verhaal van de postduivenhouders in 1957. Ik had mijn verhaal nog maar net verteld, toen zich een valkensilhouet vanaf een pinakel losmaakte en even in de lucht bleef staan bidden. Geen Slechtvalk, maar een Torenvalk die vervolgens een duikaanval uitvoerde op een andere vogel die op 45 m hoogte op een richel net onder de torentrans zat. Dit bleek de reeds veronderstelde Slechtvalk te zijn. Het beest was dermate geïrriteerd door de Torenvalk dat hij op de vleugels ging en een rondje om de toren achter de Torenvalk aanjoeg om daarna op z'n oude stek terug te keren. Gezien het formaat dachten we dat het een vrouwtje moest zijn. Er zat dus weer een Slechtvalk op de toren, misschien al een maand lang! Als hij of zij er nog een tijdje zou blijven, was dat een mooie gelegenheid om meer over deze intrigerende roofvogel te weten te komen.

Wat en hoeveel at de vogel?

Mijn zoon en ik spraken af dat we zo vaak mogelijk alle prooiersten zouden verzamelen voor nader onderzoek. Bovendien konden we zo de groter wordende verzameling vleugels, poten en vogelkoppen aan de voet van de toren aan de aandacht onttrekken. Vanaf die datum is er bijna dagelijks naar prooiersten gezocht. Alles werd meegenomen naar huis en in de vriezer bewaard om later op naam te worden gebracht. Tot en met 10 april 1999 werden 44 prooien verzameld (Tabel 1). In de tabel staan de niet opgegeten prooien apart vermeld. Deze werden vrijwel onbeschadigd onder de toren opgeraapt.

- Foto. De Dikke Toren van Zierikzee (Gijs van den Ende). *The church tower of Zierikzee, wintering site of Peregrine Falcon.*

Aanvankelijk dacht ik dat de vogel ze uit onhandigheid bij harde wind tijdens de landing liet vallen. Later bedacht ik dat het ook wel prooien konden zijn die de Slechtvalk als voorraad hamsterde (Ratcliffe 1991). Wellicht dat zwarte kraaien of kauwtjes, waarvan er altijd enkele in de omgeving van de toren aanwezig zijn, de gedode vogels ontdekten en ze -door eraan te trekken- naar beneden lieten vallen. Van alle prooien werd het gemiddelde gewicht opgezocht (CBS 1994) om te zien of Slechtvalken hieraan genoeg hadden om ter plaatse te kunnen pleisteren. Er werd vanuit gegaan dat een Slechtvalk ongeveer 15% van het brutogewicht van een prooi niet consumeert (Brown 1976). De nettoconsumptie over de verblijfsperiode laat zich dan eenvoudig berekenen (Tabel 1). Dit werd gedeeld door het aantal verblijfsdagen van de vogel en resulteerde in de volgende som: bruto prooigewicht min 15% skelet en veren is 8197 gram. Gedeeld door 96 verblijfsdagen komt dat neer op 85.4 gram voedsel per dag. Een mannetje Slechtvalk eet gemiddeld 113 gram per dag, een vrouwtje 141 gram (Cramp 1980, Ratcliffe 1991). De vogel op de Dikke Toren was vrijwel zeker een adult vrouwtje. De berekening wijst er dus op dat de Dikke Toren niet de enige pleisterplaats van de vogel kan zijn geweest. Ik heb regelmatig tijdens

het verblijf van de Slechtvalk onder alle andere hoge gebouwen in de stad (graansilo, Nobelpoort, Havenpoorten) gezocht naar prooiresten, echter zonder resultaat.

Tabel 1. Prooien van Slechtvalk onder de Dikke Toren, Zierikzee, 14 januari-20 april 1999 (vermoedelijk adult vrouwtje) en 27 oktober 1999-20 maart 2000 (adult mannetje). Aantallen tussen haakjes zijn intacte prooien (bij berekening van totale prooigewicht niet meegerekend). *Prey remains (in brackets intact prey, not used in calculation of total prey weight) of an adult - presumably female- Peregrine Falcon wintering in January-April 1999 (I) and an adult male in October 1999-March 2000 (II) in Zierikzee.*

Prooisoot <i>Prey species</i>	Aantal I <i>Number I</i>	Aantal II <i>Number II</i>	Prooigewicht (gemiddeld, g) <i>Mass (mean, g)</i>
Wintertaling <i>Anas crecca</i>	5	9	325
Meerkoet <i>Fulica atra</i>	1	-	890
Kluut <i>Recurvirostra avosetta</i>	-	2	317
Goudplevier <i>Pluvialis apricaria</i>	4	19 (3)	215
Zilverplevier <i>P. squatarola</i>	-	2 (1)	216
Kievit <i>Vanellus vanellus</i>	4	2	211
Kanoetstrandloper <i>Calidris canutus</i>	12 (3)	1	176
Houtsnip <i>Scolopax rusticola</i>	1 (1)	3 (1)	315
Watersnip <i>Gallinago gallinago</i>	-	3 (2)	120
Grutto <i>Limosa limosa</i>	-	1	315
Rosse Grutto <i>L. lapponica</i>	-	1	321
Tureluur <i>Tringa totanus</i>	1	-	129
Kokmeeuw <i>Larus ridibundus</i>	1	-	261
Groene Specht <i>Picus viridis</i>	1 (1)	-	175
Stadsduif <i>Columba livia</i>	7 (1)	2	370
Houtduif <i>C. palumbus</i>	-	1	515
Kramsvogel <i>Turdus pilaris</i>	3	-	105
Kauw <i>Corvus monedula</i>	4	-	229
Spreeuw <i>Sturnus vulgaris</i>	-	2	78
Totaal <i>Total</i>	44	48	

Uit de gevangen prooien is af te leiden dat de Slechtvalk in het weide- en inlagegebied ten westen van de stad jaagde. De afstand tot de Dikke Toren om daar te komen is hemelsbreed 2 km. Een soortgelijk gebied ligt op ruim 4 km afstand rond de Steenzwaan ten noorden van Zierikzee, gezien de grotere afstand mogelijk minder voor de hand liggend. Hoe dan ook, het lijkt logisch dat de vogel buiten de stad andere pluk- en pleisterplaatsen moet hebben gehad. Ondanks veel spuurwerk heb ik die niet kunnen vinden.

De volgende winter

Op 9 september 1999, een mooie zonnige dag, zag ik opnieuw een Slechtvalk van de Dikke Toren afvliegen om -na een keer te hebben rondgecirkeld- in westelijke richting te verdwijnen. Vanaf die dag zocht ik naar prooien onder de toren. Deze

vogel was waarschijnlijk een doortrekker die de toren maar kort als pleisterplaats gebruikte. Ik moest tot 27 oktober wachten voordat ik de eerste prooi vond: een kluut. Tot en met 20 maart 2000 werden 48 prooien verzameld (Tabel 1). Ook nu weer zaten er vrijwel onbeschadigde vogels tussen. Via eenzelfde berekening als in de vorige winter kwam ik uit op een dagconsumptie van gemiddeld 70.3 gram. Deze winter betrof het een adult mannetje, dat gezien bovenstaande berekening eveneens elders in het weide- en inlagegebied een pleisterplaats moet hebben gehad. Deze vogel werd een aantal malen vliegend boven de binnenstad waargenomen, ook door anderen. Altijd kwam het beest zonder prooi uit oostelijke richting aanvliegen. Waarschijnlijk werd dus toch gejaagd in de Groot-Beddewaarde Polder en het gebied rond de Steenzwaan. Op 20 februari zat de vogel zich in het zonnetje te poetsen op een pinakel aan de oostgevel. Door de harde wind raakten zijn veren telkens in de war, waarop het beest opvloog om een minder winderige plek te proberen (zie Foto). Op 8 maart zag ik nog een jagende Slechtvalk in het weidegebied achter de inlagen, ongeveer 1.5 km westelijk van de Dikke Toren. De vogel joeg achter een groep Kieviten aan, maar wist er geen te slaan. Was het de torenbewoner? Op 16 maart zag ik de Slechtvalk voor de laatste maal. Hij vloog in westelijke richting van de toren weg. Na 20 maart werden ook geen prooien meer onder de toren gevonden.

Foto. Adult mannetje Slechtvalk op de Dikke Toren, Zierikzee, 20 februari 2000 (Gijs van den Ende). *Wintering adult male Peregrine Falcon on church tower (Dikke Toren) in Zierikzee, 20 februari 2000.*

Dank

Zonder de hulp van mijn zoon Douwe en Leo Tromper had ik nooit alle prooien kunnen verzamelen en overige inspecties kunnen uitvoeren. Bij het determineren van prooieresten was de hulp van leden van de VWG Schouwen-Duiveland zeer welkom. Henk Castelijn deed suggesties voor het samenstellen van dit artikel.

Summary: Wintering Peregrine Falcons *Falco peregrinus* at Zierikzee

The unfinished Gothic tower 'Dikke Toren' in Zierikzee (56 m high) in the province of Zeeland (southwestern part of The Netherlands) used to be a regular wintering site of Peregrine Falcons, with observations throughout the 1950s. Wintering Peregrine Falcons became extremely scarce from the 1960s onwards. Apart from an observation in 1985, it lasted till December 1998 before another Peregrine Falcon was observed near the church tower. From January through early April 1999, an adult (presumably female) Peregrine Falcon was using the Dikke Toren as resting and feeding site. Pluckings, prey remains and intact prey (probably from a larder) were collected underneath the tower on a regular basis. The bird mainly captured teal, waders and feral pigeons (Table 1); hunting grounds were probably some 1.5 km away to the west of the town.

In the winter of 1999/2000 an adult male Peregrine used the same church tower as roosting site. Again, teal and waders were important prey species (Table 1). This bird may also have hunted in tidal areas some 4 km northeast of Zierikzee (seen returning from this direction, without prey).

Based on average prey weights and a 15% loss per prey (undigestible parts), it is calculated that both birds had a minimum net consumption of respectively 85 and 70 g. This does not suffice to cover daily energy expenditure, and it is therefore thought that both birds must have had other (undetected) roosting and feeding sites.

Literatuur

- Brown R., Ferguson J., Lawrence M. & Lees D. 1995. Vogelsporen. Tirion, Baarn.
Brown L. 1976. British birds of prey. Collins, London.
CBS. 1994. Ornithologisch Basisregister. Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg.
Cramp S. & Simmons K.E.L. (eds.) 1980. Handbook of the Birds of the Western Palearctic, Vol. 2. Oxford University Press, Oxford.
van den Ende G. 1999. Slechtvalk overwintert weer in Zierikzee. *Sterna* 44(1).
Ratcliffe D. 1991. The Peregrine Falcon. 2nd edition. Poyser, London.

Adres: Oesterstraat 77, 4301 ZL Zierikzee (0111-414831)

Email: zeeeend@zeelandnet.nl